

**Dichiaraziòn Universèl di Dirétt Umàn
tradóttà in sanzvanèis da Bertéin d Sèra - 2015**

*Dichiarazione Universale dei Diritti Umani
tradotta nel dialetto di San Giovanni in Persiceto (Bologna) da Roberto Serra - 2015*

Ai 10 ed giòmmbar dal 1948, l'Asenbléa Generèl dal Naziòn Unîdi l'apruvé es la proclamé la Dichiaraziòn Universèl di Dirétt Umàn, e qué a s pòl catèr al sò tèst complèt. Dòpp a sta vutaziòn in pòunpa màgna, l'Asenbléa dal Naziòn Unîdi la dé al Segretèri Generèl l'incunbèinza ed fèr cgnòssar la Dichiaraziòn in tòtt i cantón e, par fèr quasst, ed publichèr e d strumnèr al tèst brîsa sòul ind al zéincv lèingu'ufizièl dl'Organizaziòn internazionèl (cinèis, franzèis, inglèis, róss e spagnòl), mo ânc in tòtti cagli ètri lèinguv pusébbili, druvând tòtti al sculàtt a sò dispusiziòn.

DICHIARAZIÒUN UNIVERSÈL DI DIRÉTT UMÀN

Preânbol

Tgnó còunt che arcgnòssar la dignità, ch'è patrimòni ed tòtt i cunpunéint dla famajja umèna, e i sù dirétt, prezîs e ch'i n s pòlan brîsa dèr vî, l é al fundamèint dla libartè, dla giustézzia e dla pès ind al mònd;

Tgnó còunt che an arcgnòssar brîsa e disprezèr i dirétt umàn l à purtè a di ât ed salvadghîsia ch'i ufàndan la cusièinza dl'umanità, e ch'a véggna un mònd in dóvv tòtt i èsar umàn i gòdan dla libartè d paròla e d fèid e dla libartè dala pòra e dal biògg, l é stè proclamè cme la pió èlta aspiraziòn dl òman;

Tgnó còunt che biòggna che i dirétt umàn i sían prutèt da dal lazz, s'a s vòl fèr in manîra che l òman an sía brîsa custràtt, cme ùlta pusibilitè, a arvultères còuntr ala tiranî e al'opresiòn;

Tgnó còunt che biòggna favurîr al svilópp dal relaziòn d amizèzzia stra l Naziòn;

Tgnó còunt che i pòpol dal Naziòn Unîdi i an turnè a dichiarèr ind al Statût la sò fèid ind i dirétt umàn fundamentèl, ind la dignità e ind al valòur dla parsòuna umèna, ind la parità di dirétt dl òman e dla dòna, es i an dezîs ed favurîr al prugrès sozièl e un tenòur ed vétta miòur ind na libartè pió grânda;

Tgnó còunt che i Stèt ch'i éin i sù cunpunéint i s éin inpgnê a zarchèr, in colaboraziòn còul Naziòn Unîdi, al rispèt e l'uservânza universèl di dirétt umàn e dal libartè fundamentèl;

Tgnó còunt che na conceziòun ed sti dirétt e d sti libartè prezîsa par tótt, l'é impurtantéssima par realizêr dal tótt sti inpégn;

L'ASENBLÉA GENERÈL

la pruclâma

sta dichiaraziòun universèl di dirétt umàn cme l ideèl prezîs par tótt, in duv à da arivêr tótt i pòpol e tótti al Naziòun, par vîd che tótt i indivîdud e tótt i ôrgan dla sozietè, tgnagând sâmpar presèinta sta Dichiaraziòun, i s inzâgnan a creèr, còun l'istruzziòun e l'educaziòun, al rispèt ed sti dirétt e d sti libartè, e d garantîr, còun di pruvedimèint progresîv naziònèl e internaziònèl, ch'la sía arcgnusûda e respetèda universalment e da bòn, sía stra i pòpol di Stèt ch'i fan pèrt dal Naziòun Unîdi, sía stra quî di teritòri ch'i éin sòtta ala sò giurisdiziòun.

Artéccual nómnr 1

Tótt i èsar umàn i nâsan lébbar e prezîs in dignità e dirétt. I an al giudézzi e la cusietà e i s éin da cunpurtèr ón còun cl ètar cunpâna di bòn fradî.

Artéccual nómnr 2

A ògni indivîdud a g tòcca tótt i dirétt e tótti al libartè proclamèdi in sta Dichiaraziòun, sèinza inciónni distinzziòun secònd la râza, al culòur, al fât ch'al sía mâsti o fòmna, par vîd dla lèingua, dla religiòun, dl'upignòun puléttica o d ètri fât, dl'uréggin naziònèl o sozièl, dla ricazza, dla nâsita o d inciónni ètri cundiziòun. Inciónni distinzziòun al sran pò stabilîdi tgnagând còunt dal statût puléttic, giurèddic o internaziònèl dal paèis o dal teritòri d'in duv a vînn una parsòuna, ch'al sía mò indipendèint, o ch'al sía sòtta un'aministrazziòun fiduzièria o ch'an sía brîsa indipendèint, opûr sugèt a una limitaziòun ed sovranità ed tótti al fâta.

Artéccual nómnr 3

Ògni indivîdud l à dirétt ala vétta, ala libartè e ala sicurazza dla sò parsòuna.

Artéccual nómnr 4

Inción prà èsar tgnó in stèt ed schiavitó o d sarvitó; la schiavitó e la tràta di sêruv al sran pruibîdi in tótti al sò fatàzz.

Artéccual nómbar 5

A n s prà mâi fèr dal catûr a inción, né druvèr còuntr a un quecdón di trataméint o dal puniziòun catîvi, disumèni o vargugnòusi.

Artéccual nómbar 6

Ògni indivîdov l à l dirétt, in tótt i sítt, ch'a g sía arcgnusó la sô personalitè giurèddica.

Artéccual nómbar 7

Tótt i éin pèra dnânz ala lazz es i an al dirétt, sèinza inciónni discriminaziòun, d èsar prutèt dala lazz ind l'istassa manîra. Tótt i an dirétt al'istassa proteziòun còuntr a tótti cal discriminaziòun ch'al trasgredéssan sta Dichiaraziòun, e ânc còuntr a tótti agl'istigaziòun ala discriminaziòun.

Artéccual nómbar 8

Ògni indivîdov l à dirétt a una pusibilitè stièta ed fèr ricòurs a di tribunèl competéint còuntr a chi ât ch'i trasgredéssan i dirétt fundamentèl ch'i g éin arcgnusó dala costituziòun o dala lazz.

Artéccual nómbar 9

Inción prà èsar tólt só, tgnó in parsòun o mandè in esèlli sèinza una gíosssta rasòun.

Artéccual nómbar 10

Ògni indivîdov l à dirétt, al inpèra ed chi ètar, a un'udièinza gíosssta e póbbrica dnânz a un tribunèl indipendèint e inparzièl, par môd ed stabilîr i sù dirétt e i sù dvîr, e d pruvèr al fundamèint ed tótti agli acûs penèl ch'a g pòl capitêr ed catèrs adòs.

Artéccual nómbar 11

1. Ògni indivîdov acusê d un reèt a s presómm ch'al sía inuzèint, inféin a quând a n s sía pruvè legalmèint ch'l é stè ló ind un pruzès póbbric, in duv l èva avó tótti al garanzî nezesèri par la sô difèisa.
2. Inción indivîdov al srà cundanè pr avèir o an avèir bsa fât un quèl che in cal mumèint an fóss brîsa prevésst cme reèt secònd al dirétt intêran o secònd al dirétt internazionèl. A n s prà gnânc dèr inciónni pann pió grândi ed qualli prevéssti quând al reèt l é stè fât.

Artéccual nómmar 12

Inción indivîdud al præ èsar sugèt sèinza una gîossta rasòun a dagl'inteferèinz ind la sô vétta privêda, ind la sô famajja, ind la sô cà, ind la sô pòsta, né a dal lesiòun dal sô unòur e dla sô reputaziòun. Ògni indivîdud l à l dirétt d èsar prutèt dala lazz còuntr a sti interferèinz o sti lesiòun.

Artéccual nómmar 13

1. Ògni indivîdud l à dirétt ala libartè d muvimèint e d residèinza dèintr al cunféini d ògni Stèt.
2. Ògni indivîdud l à l dirétt ed lasèr tótt i paîs, cunprèis al sô, e d turnèr ind al sô paèis d uréggin.

Artéccual nómmar 14

1. Ògni indivîdud l à l dirétt ed zarchèr e d arzàvvar ind i ètar paîs pruteziòun dal persecuziòun.
2. Ste dirétt an præ brîsa èsar dmandè, se l indivîdud l é rizarchè da bòn par di reèt brîsa puléttic o par di ât cuntrèri al finalitè e ai prinzéppi dal Naziòun Unîdi.

Artéccual nómmar 15

1. Ògni indivîdud l à dirétt a una zitadinâanza.
2. A inción a g præ èsar cavè ví la sô zitadinâanza sèinza una gîossta rasòun, né al dirétt ed mudêr d zitadinâanza.

Artéccual nómmar 16

1. Chi òman e cal dòn ind l'etè gîossta i an al dirétt ed maridêres e d méttar só famajja, sèinza inción lémmitt ed râza, zitadinâanza o religiòun. Chi òman e cal dòn i an i stéss dirétt riguèrd al matrimòni, in cal mèintar ch'i én maridê e s'i avéssan da dscunpagnêres.
2. Al matrimòni al præ èsar fât sòul còul cunsèins lébbar e péin ed quî ch'i sran i spûs.
3. La famajja l'é l'unitè naturèl e fundamentèl dla sozietè e l'à l dirétt d èsar prutèta dala sozietè e dal Stèt.

Artéccual nómmar 17

1. Ògni indivîdud l à l dirétt d avèir una sô proprietè personèl o in sozietè còun di ètar.
2. A inción a g præ èsar tòlt ví la sô proprietè sèinza una gîossta rasòun.

Artéccual nómmar 18

Ògni indivîdov l à dirétt ala libartè d pinsîr, ed cusièinza e d religiòun; ste dirétt al cunpràndd la libartè d mudêr religiòun o fèid, e la libartè d fèr da vaddar, da par ló o insàmm a chi ètar e sía in póbblìc che in privê, la sô religiòun o la sô fèid ind l insegnamèint, ind al prâtic, ind i ât religiûs e ind l'uservânza dal zerimòni.

Artéccual nómmar 19

Ògni indivîdov l à dirétt ala libartè d upignòun e d espresiòun, cunprèis al dirétt d an èsar brîsa tôlt só par la sô upignòun e quall ed zarchèr, arzàvvar e strumnèr dagl'infurmaziòun e dagl'idê in tótti al manîr e sèinza badèr al cunféini.

Artéccual nómmar 20

1. Ògni indivîdov l à dirétt ala libartè d ardûsres insàmm e d asociaziòun pacéffica.
2. Inciòn pòl èsar ublighê ed fèr pèrt d un'asociazòun.

Artéccual nómmar 21

1. Ògni indivîdov l à l dirétt ed tûr pèrt al guêran dal sô paèis, sía diretamèint, sía par mèz ed rapresentânt ch'i sían dlétt liberamèint.
2. Ògni indivîdov l à l dirétt d èsar tôlt a lavurèr in cundiziòun ed paritè ind i sítt ed lavurîr póbblìc dal sô paèis.
3. La volontè popolèr l'é al fundamèint dl'autoritè dal guêran; sta volontè l'à da èsar manifestèda par mèz d eleziòun periòdichi e sèinza balutéin, fâti a sufrâg' universèl e prezîs par tótt e a vòut segrê, o secòndd un prozedimèint cunpâgn ed vutaziòun lébbra.

Artéccual nómmar 22

Ògni indivîdov, cme pèrt dla sozietè, l à dirétt ala sicurazza sozièl e ala realizaziòun - par mèz dal sfôrz naziònèl e di ajût internaziònèl e in rapòrt còun l'organizaziòun e al pusibilitè d ògni Stèt - di dirétt econòmic, sozièl e culturèl nezesèri ala sô dignitè e al švilópp lébbar dla sô personalitè.

Artéccual nómmar 23

1. Ògni indivîdov l à l dirétt ed lavurèr, ala sêlta lébbra dal sítt, a dal cundiziòun ed lavurîr gióssti e ch'i al sudisfâgan, e ala proteziòun còuntr ala dišocupaziòun.

2. Ogni indivîduv, sèinza inciónni discriminaziòun, l' à dirétt al'istassa pèga par l' istàss lavurîr.
3. Ogni indivîduv ch'al lavòura l' à dirétt a una pèga gióssta e dignitòusa, ch'la garantéssa a ló e ala sò famajja un'esistèinza adâta ala dignitè umèna e còun la zòunta, s'l é nezesèri, ed cagli ètri manîri ed proteziòun sozièl.
4. Ogni indivîduv l' à l' dirétt ed fundèr di sindachèt e d' tûrig pèrrt par la difèisa di sù intarès.

Artéccual nómmar 24

Ògni indivîduv l' à l' dirétt d' apusères e d' avèir dal tèinp pr i sù afèri, cunprèisa una gióssta limitaziòun dl urèri ed lavurîr e dal fèri paghèdi.

Artéccual nómmar 25

Ògni indivîduv l' à dirétt a un tenòur ed vétta ch'ag pòsa garantîr la salût e d' stèr bèin ló e la sò famajja, còun n'atenziòun particolèr ala magnâza, ai pâgn, ala cà, al vîsit dal dutòur, al medgéin e ai sarvézzi sozièl nezesèri, es l' à dirétt ala sicurazza ind al chès ed diòcupaziòun, malân, invaliditè, in chès ch'l avânza vâdduv, ed vciâja, o ind i ètar chès ed pêrdita dal sustânz par tirêr inânz, par vî ed fât ch'i n dipànnan brîsa dala sò volontè. La maternitè e i putéin i an dirétt a dal cûr spezièl e al'asistèinza. Tótt i fangéin, sía che i genitûr i sían maridê sía ch'i sían acunpagnê, i an da avèir l'istassa proteziòun sozièl.

Artéccual nómmar 26

1. Ogni indivîduv l' à dirétt al'istruziòun. L'istruziòun la n' à da custèr gnînta, almânc pr al clâs elementèr e fundamentèl. L'istruziòun l' à da èsar obligatòria. L'istruziòun tètnica e profesionèl l' à da èsar méssa a dispuziòun ed tótt, e al scòl èlti agli an da èsar, ânc qualli, avèrti a tótt secònd al mèrit.
2. L'istruziòun l' à da èsar indirizêda al òvilòpp péin dla personalitè umèna e a dèr fôrza al rispèt di dirétt umàn e dal libartè fundamentèl. L' à come obietîv la comprensìòun, la tolerânza, l'amizèzza stra tótti al Naziòun, i grópp ed râz e d' religiòun, es l' à da favurîr quall ch'al fan al Naziòun Unîdi par mantgnîr la pès.
3. I genitûr i an al dirétt, prémma ed tótt chi ètar, ed dlîzar al tîp d' istruziòun da dèr ai sù fiû.

Artéccual nómmar 27

1. Ogni indivîduv l' à l' dirétt ed tûr pèrt liberamèint ala vétta culturèl dla comunitè, ed gòdar dagli èrt e d' partezipèr al prugrès sientéffic e ai sù vantâz.

2. Ogni individuv l à dirétt ala proteziòun di intarès morèl e materièl ch'i vinnan da tótti cal produziòun sientéffichi, leterèri e artésstichi ch'l èva creè ló.

Artéccual nómmar 28

Ògni individuv l à dirétt a un òurdan sozièl e internazionèl in dóvv i dirétt e al libartè proclamè in sta Dichiaraziòun i pòsan èsar realizê dal tótt.

Artéccual nómmar 29

1. Ogni individuv l à di dvîr vèrs la comunitè, parché sòul lé l é pusébbil ed dèr la mòlla al s̀vilópp dla s̀ personalitè.
2. Ind l ešercèzzi di s̀ dirétt e dal s̀ libartè, ognón l à da èsar sugèt sòul a cal limitaziòun ch'agli éin stabilídi dala lažž pr asicurêr ch'a sía arcgnusó e respetè i dirétt e al libartè ed chi ètar, e par cuntintèr i giósst bišógggn dla morèl, dl òurdan póbblc e dal stèr bèin generèl ind na sozietè democrâtica.
3. Sti dirétt e sti libartè i n pòlan mâi èsar druvè còuntr al finalitè e i prinzéppi dal Naziòun Unîdi.

Artéccual nómmar 30

Gnînta, in sta Dichiaraziòun, al pòl èsar interpretè ind al s̀ens ed t̀urig dèintar al dirétt d un Stèt, grópp o parsòuna ed fèr un'ativitè o un ât ch'al mîra ala distruziòun d un quecdón di dirétt e dal libartè proclamè in sta Dichiaraziòun.